

Rädda Barnens remissvar av utredningen Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare SOU 2025:15

Inledning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på remiss för utredningen Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare, SOU 2025:15. Rädda Barnen svarar på remissen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som grund. Till stöd i tolkningen av barnkonventionen använder sig Rädda Barnen främst av uttalanden från FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté).

Rädda Barnen vill inledningsvis påminna om följande, vilket också framgår i utredningen: Enligt barnkonventionen, artikel 27, har barn rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Det är i huvudsak föräldrarnas ansvar att tillgodose detta, men om föräldrarna saknar möjligheter, ska staten bistå föräldrarna med lämpliga bistånd. Denna skyldighet gäller, enligt artikel 2, för alla barn som befinner sig i konvensstaten utan diskriminering av något slag. Staten ska också, enligt artikel 4, till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att säkerställa denna rättighet.

Barnkonventionen ska, liksom alla mänskliga rättigheter, implementeras progressivt. Detta innebär att staterna hela tiden ska sträva efter att stärka skyddet för de mänskliga rättigheterna, och att en uppnådd nivå av rättighetsskydd inte får inskränkas. Detta slås fast i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna. FN:s barnrättskommitté har påmint om denna princip i flera av sina allmänna kommentarer, bland annat nr. 19 om barnrättsbudgetering. I denna skriver kommittén att staterna inte avsiktligt ska vidta åtgärder som kan föra utvecklingen bakåt när det gäller de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna och att staterna inte ska tillåta att nivån av rättighetsskydd sjunker.¹

Utifrån dessa utgångspunkter avstyrker Rädda Barnen utredningens förslag om bidragstak, begränsning av försörjningsstöd för större hushåll samt begränsning av ekonomiskt bistånd för personer som vistas i Sverige utan tillstånd. Rädda Barnens bedömer att detta är åtgärder som kommer öka barnfattigdomen i Sverige. Rädda Barnen träffar varje dag barn i våra verksamheter där familjen inte har råd med vinterkläder, avgiften till basketföreningen eller till inträdet på badhuset. Vi möter barn som vet hur det är att inte kunna följa med på skolutflykten för att det inte finns pengar till inträde, matsäck eller resa. Det är just dessa barn som kommer få det ännu svårare om förslagen blir verklighet.

Gällande bidragstak och begränsning av försörjningsstöd för större hushåll så konstaterar Rädda Barnen att förslagen grundar sig i arbetsmarknadspolitiska syften – att det ska löna sig att gå från bidrag till arbete. Rädda Barnen kan däremot, precis som utredningen själva konstaterar, att förslagen om exempelvis bidragstak bedöms ha en kraftigt begränsad effekt i dessa hänseenden. Rädda Barnen vill därför understryka vikten av att inte införa

¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 19 (2016) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter (artikel 4). Punkt 31.

arbetsmarknadspolitiska åtgärder som riskerar att påverka barns hälsa och utveckling negativt. Dessa åtgärder blir dessutom oproportionerliga när åtgärderna inte bedöms ha stor arbetsmarknadspolitisk effekt.

7 Bidragstak

Utredningen har enligt direktiven i uppdrag att presentera en modell för bidragstak, i syfte att öka de ekonomiska incitamenten till arbete.

Utredningen föreslår att en modell för bidragstak där försörjningsstödet för ett hushåll begränsas om nivån på försörjningsstödet överstiger 80 procent av den disponibla inkomsten för motsvarande hushåll som har en löneinkomst på 22 000 kronor i månaden.

Rädda Barnen avstyrker utredningens förslag och presenterade modell för bidragstak.

Utredningen presenterar själva flera negativa konsekvenser och allvarliga risker kring den föreslagna modellen för bidragstak. De lyfter bland annat att modellen går emot barnkonventionen – en bedömning som Rädda Barnen delar. Utredningen lyfter vidare att förslagen riskerar att leda till en ökad risk för segregation och kriminalitet, samt att de eventuella positiva effekterna bedöms som begränsade och kortvariga. Enkom utifrån utredningens egen bedömning av förslagens konsekvenser gör Rädda Barnen bedömningen att förslaget om bidragstak är oproportionerligt. Detta då förslaget både bedöms gå emot barnkonventionen och riskera att leda till allvarliga risker – parallellt med att de bedöms ha begränsad effekt på syftet att öka incitament till arbete.

Flera andra instanser och experter har dessutom lyft att bristande ekonomiska incitament inte är en huvudorsak till arbetslöshet. Exempelvis har finanspolitiska rådet gjort analysen att "problem med matchning, bristande produktivitet och information är viktigare förklaringar till den outnyttjade arbetskraften" snarare än bristande ekonomiska incitament². Att därmed föreslå bidragstak som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd, medför allvarliga och även oproportionerliga konsekvenser för barn vars hälsa och utveckling redan riskerar att påverkas av barnfattigdom.

Som utredningen själva lyfter riskerar de negativa konsekvenserna för barn bli stora om den föreslagna modellen för bidragstak införs. Sverige har ett ansvar enligt barnkonventionen att ge barn den levnadsstandard de behöver – och för att inte ännu fler barn ska växa upp i fattigdom. Förslaget om bidragstak riskerar att leda till just detta.

8 En moderniserad riksnorm

Utredningen lämnar förslag på en moderniserad riksnorm.

Sammantaget anser Rädda Barnen att försörjningsstödet för barnfamiljer idag brister i att tillgodose en skälig levnadsstandard och tar inte hänsyn till kostnadsutvecklingen i samhället

² <https://www.fpr.se/aktuellt/nyheter/2024-05-06-rapporten-svensk-finanspolitik-2024.html>

kopplat till barns grundläggande behov. Det är därför positivt att riksnormen ses över och moderniseras – men då måste det ske på ett sätt som säkerställer att barn och deras familjer kan få sina grundläggande behov tillgodosedda och säkerställa en skälig levnadsstandard.

Utifrån hur utredningen presenterat förslagen om en moderniserad riksnorm finns det några förslag Rädda Barnen delvis tillstyrker, men andra som vi avstyrker.

Rädda Barnen delar bedömningen att riksnormen bör kopplas till konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningar i enlighet med socialtjänstförordningen. Vi välkomnar att utredningen uppmärksammar att riksnormens belopp för vissa kostnadsposter har varit lägre än Konsumentverkets referensvärden, vilket innebär att vissa barnhushåll inte har fått tillräckligt stöd för att täcka sina faktiska kostnader. Rädda Barnen ser det som viktigt att riksnormen följer kostnads- och standardutveckling.

Rädda Barnen ser dock en risk med förslaget att Konsumentverket ska ges uppdrag att särskilt utforma undersökningar i framtiden ska bygga på lågpris- och kampanjvaror, vilket för många familjer kan vara otillräckligt och orealistiskt. Det är av stor vikt att riksnormen speglar både prisökningar och förbättringar i levnadsstandard, särskilt för att skydda barns rättigheter.

Rädda Barnen avstyrker också förslaget om att utgå ifrån skalfördelar i den nya riksnormen, och menar att det finns stor risk att dessa överskattas. Det kan innebära att barn i större hushåll kan få olika ekonomiska förutsättningar beroende på hur många barn som finns i hushållet. Förslaget om att minska försörjningsstödet för större hushåll innebär att barn i dessa hushåll inte längre kommer att tillförsäkras samma nivå vilket påverkar negativt barns rätt till skälig levnadsstandard.

Rädda Barnen vill även understryka att förslaget om en moderniserad riksnorm inte tar hänsyn till de ökade kostnaderna i samhället för barns fritidsaktiviteter, vilket riskerar att exkludera barn i ekonomiskt utsatta familjer. Kostnadsposten för lek och fritid bör därför höjas för att säkerställa barns rätt till lek och en meningsfull fritid.

Rädda Barnen vill även lyfta att, även om försörjningsstöd är tänkt som ett tillfälligt stöd – så är en stor andel beroende av försörjningsstöd under längre perioder. Därför bör även långsiktiga behov inkluderas i beräkningen av riksnormen.

10: Begränsning av försörjningsstödet för större hushåll

Utredningen föreslår att riksnormens storlek ska begränsas i socialtjänstlagen för hushåll med fler än tre hemmavarande barn och skolungdomar under 21 år. Det ska även regleras att summan av hushållets personliga kostnader ska minskas för hushåll med fler än tre hemmavarande barn och skolungdomar under 21 år.

Rädda Barnen avstyrker förslaget. Barn ska inte straffas för hur många syskon de har eller vilka förutsättningar föräldrarna har. Till skillnad från utredningen gör Rädda Barnen bedömningen att även detta förslag går emot barnkonventionen och barns lagstadgade rättigheter.

Likt förslaget om bidragstak så är syftet med förslaget att göra det mer förmånligt att gå från bistånd och bidrag till arbete, och som ovan nämnts så har denna typ av åtgärder begränsade effekter för detta syfte. Därmed gör Rädda Barnen bedömningen att detta blir en åtgärd som, likt förslaget om bidragstak, drabbar barn som redan lever i ekonomisk utsatthet, vars hälsa och utveckling redan riskerar att påverkas negativt på grund av deras familjs ekonomiska situation.

19 Ekonomiskt bistånd till personer som vistas i Sverige utan tillstånd

Utredningen föreslår att ekonomiskt bistånd endast ska lämnas till personer som uppfyller villkoren för att vistas i Sverige. Det föreslås att ett krav införs på laglig vistelse för rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 och 2 §§ socialtjänstlagen. Begränsningen gäller ej bistånd i akuta nödsituationer.

Rädda Barnen avstyrker förslaget. Rädda Barnen bedömer, likt utredningens egen bedömning, att förslaget går emot Sveriges lagstadgade skyldigheter enligt barnkonventionen och andra internationella åtaganden. Staten har ett ansvar enligt barnkonventionen att se till att alla barn har den levnadsstandard de behöver för sin trygghet, hälsa och utveckling – oavsett om deras föräldrar har tillstånd att vara i Sverige eller inte. Barnet har alla rättigheter i konventionen oavsett sin eller sina föräldrars status och staten får under inga omständigheter diskriminera en grupp barn från att få tillgång till sina rättigheter.

Rädda Barnen vill här också påminna om strategin för stärkandet av barnets rättigheter. I denna framgår som första punkt att all lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.³ Detta förtydligas också i propositionen till inkorporeringen av barnkonventionen.⁴ Att genomföra detta förbud innebär därmed att regeringen går emot sin egen strategi och förarbetena till tidigare inför lag.

Stockholm 2025-06-05

Sara Damber
Sverigechef, Rädda Barnen

³ Prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter.

⁴ Prop 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

